

HERBERT STEINER, Bibliographie zur Geschichte der österreichischen Arbeiterbewegung, Band 2, 1918—1934, Wien 1967, Europa-Verlag

Poslije sloma Austro-Ugarske i osnivanja republike, u studenom 1918, organizirani radnički pokret znatno je utjecao na politički život u Austriji. Tako je, razumljivo, izlazio i velik broj radničkih novina, časopisa, brošura i sl.

Većina radništva je u tom razdoblju bila učlanjena u Socijaldemokratsku stranku Austrije ili u socijaldemokratske Slobodne sindikate i druge masovne organizacije. Postojali su također takozvani Kršćanski sindikati i druge radničke organizacije. U Komunističkoj partiji i Revolucionarnoj sindikalnoj opoziciji bili su organizirani radnici, koji su od god. 1931. imali sve jači utjecaj. Njemački je nacionalni radnički pokret doduše postojao, ali nije imao jačeg utjecaja. »Neovisni«, žuti sindikati, organizirano su djelovali uglavnom u pokrajini Štajerskoj, a sve veći utjecaj nacionalsocijalista iz Njemačke doveo je i do osnivanja nekih nacionalsocijalističkih organizacija u poduzećima.

Sveobuhvatna povijest toga razdoblja radničkog pokreta, kao sastavnog dijela svih političkih i ekonomskih zbivanja u Austriji, još ne postoji. Niz autora obradio je u svojim djelima dio tog razdoblja ili neke probleme, pa treba spomenuti one značajnije. Koristan prilog osvjetljavanju mnogih problema dao je, svakako, poznati socijaldemokratski leader Otto Bauer u djelima: »Die österreichische Revolution«, Wien 1923, 1965. (za razdoblje od 1918—1922), »Zwischen zwei Weltkriegen«, Bratislava 1936. Vrijedan je pažnje i rad Juliusa Deutscha »Aus Österreichs Revolution« Wien 1921. Sindikalni pokret u Austriji obradio je Fritz Klenner u djelu »Die österreichischen Gewerkschaften«, Bd. 1, Wien 1951, Bd. 2, 1953. Studiju o sindikalnoj organizaciji namještenika objavio je Ernst Lakenbacher, »Die österreichischen AngestelltenGewerkschaften«, Wien 1967.

Komunistički pokret u Austriji veoma se malo spominje i nije mu posvećena dovoljna pažnja. Umnoženi rukopis »Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Österreichs« završen je 1958. godine. Zbirka sjećanja »Aus der Vergangenheit der KPÖ izašla je 1961. godine.

Omladinski radnički pokret obradio je Karl Heinz u knjizi »Kampf und Aufstieg«, Wien 1932. Nastavak te knjige pretstavlja rad Heinza Nittela, objavljen pod istim naslovom 1965. godine.

Radnički pokret kršćanskih socijala je prilično fragmentarno obuhvaćen, na primjer »Geschichte der Gewerkschaften«, Franza Hemale (Wien 1930). Rad Leopolda Kunschaka, »Österreich 1918—1934« predstavlja prije svega memoarsku građu. Ostali radovi o tom problemu zahvaćaju samo djelatnost kršćanskih radničkih organizacija u pojedinim pokrajinama Austrije.

Razvoj prve austrijske republike i radničkog pokreta u to doba obradili su i neki inozemni historičari. Neke se od njih mora, svakako, spomenuti. Američki je historičar Charles Gulick u svom djelu, »Von Habsburg zu Hitler«, Wien 1948, prikazao i djelatnost radničkih organizacija.

Iscrpni prikaz o radničkom pokretu u Austriji dao je sovjetski historičar Vladimir Turok u svom djelu, »Geschichte Österreichs 1918—1938« Moskva 1963. Koristeći se pri tom arhivalijama sovjetskih arhiva, autor je mogao dati i korisne

ocjene nekih zbivanja, jer je i sam dulje vremena boravio u Austriji. Na osnovi arhivske građe, koja se nalazi u mađarskim arhivima, Lajos Kerekes napisao je »Abenddämmerung einer Demokratie«, Wien 1966.

Velik je dio arhivske građe za to razdoblje uništen, posebno one koja se odnosi na djelatnost radničkih organizacija. Sačuvani su brojni dokumenti, zahvaljujući pojedincima. »Verein für die Geschichte der Arbeiterbewegung« čuva vrijednu zbirku ostavština radničkih funkcionara (Viktora Adlera, Friedricha Adlera, Karla Seitza, Oscara Pollaka, Benedikta Kautskog i drugih). Za upoznavanje parlamentarne djelatnosti u prvoj republici mogu korisno poslužiti zapisnici austrijskog Nacionalnog vijeća koji se čuvaju u biblioteci, odnosno arhivu vijeća. U biblioteci Socijalističke stranke Austrije nalazi se mnogo rukopisa koji do sada nisu objavljeni.

Neki inozemni arhivi isto tako čuvaju dragocjenu arhivsku građu, koja se može koristiti uz štampane izvore. Stjecajem okolnosti, štampani su izvori gotovo ostali sačuvani, pa im treba posvetiti što veću pažnju kako bi se bar donekle ispunile praznine nastale gubitkom arhivalija.

Prvi svezak bibliografije o austrijskom radničkom pokretu od 1867. do 1918. izašao je 1962. godine.¹ Taj je svezak dakle nastavak ranijeg izdanja istog autora i predstavlja posebnu cjelinu, vremenski ograničenu na važna politička zbivanja u zemlji. Bibliografija obuhvaća, naime, publikacije iz takozvanoga demokratskog razdoblja prve republike (1918—1934). Budući da su izdanja, koja su izašla u studenom i prosincu 1918, obuhvaćena već u prvom svesku, autor ih ovdje ne ponavlja. Za god. 1934, objavljene su samo novine, knjige, brošure i sl., izašle do 12. veljače, tj. do zabrane Socijaldemokratske stranke Austrije i svih radničkih organizacija. Posebno su navedena samo izdanja, koja se odnose na ustanak austrijskog radništva u veljači 1934.²

Publikacije, objavljene u spomenutoj bibliografiji, odnose se na novine, časopise, knjige, štampane izvještaje i zapisnike, te brošure, objavljene od 1919—1934, u Austriji, odnosno u inozemstvu, ukoliko je njihov autor Austrijanac. H. Steiner je u bibliografiji obuhvatio sve njemu pristupačne štampane izvore

¹ Bilješka o prvom svesku spomenute bibliografije objavljena je u Historijskom zborniku, Zagreb 1962, str. 334—336.

² Od proljeća 1933. do 1938. godine unutrašnja je politika Austrije, ovisila o političkim zbivanjima u Evropi. Nacionalsocijalisti u Njemačkoj su od svog dolaska na vlast smatrali svojim glavnim zadatkom da ujedine stanovništvo njemačkoga jezičnog područja u »Veliku Njemačku«. Austrijski kancelar Engelbert Dollfuss zbog toga je tražio i našao oslonac kod Mussolinija, koji je bio zainteresiran za samostalnost Austrije. U strahu od prevelikog utjecaja nacionalsocijalista, odnosno Hitlera u Austriji, Mussolini je rado pružio podršku Dollfusu. Cijena, koju je Mussolini tražio za uzvrat, za Dollfusa nije bila velika. Trebalo je samo da uništi socijalnu demokraciju i napredni radnički pokret u Austriji. (Mussolinijevim planovima o fašističkoj Podunavskoj federaciji između Italije, Austrije i Mađarske smetala je socijalna demokracija.)

Kako je Dollfuss već ionako raspustio parlament i ukinuo bitne stavke iz radničkog i socijalnog zakonodavstva, isprovocirao je radništvo i socijalnu demokraciju s pomoću takozvanog »Heimwehra« (organizacija osnovana sa svrhom da služi političkoj restauraciji visokog plemstva, kasnije se uz finansijsku pomoć banaka i industrijalaca pretvorila u borbene grupe sa zadatkom da uništi klasni radnički pokret i njegove organizacije u poduzećima). Republikanski »Schutzbund« (masovna socijalistička organizacija, koja je branila tek stečena prava radništva i mladu republiku protiv radikala i »Heimwehra« te njihovih nastojanja da se u Austriji uvede režim prema talijansko-fašističkom uzoru) digao je na ustanak radništvo u cijeloj Austriji (12—15. veljače 1934), kako bi zaštitio demokratski ustav i spriječio fašizaciju Austrije. Vojska i »Heimwehr« ugušili su u krvi taj ustanak. Dollfuss je tada zabranio djelatnost Socijaldemokratske stranke i radničkih organizacija.

koji se odnose na austrijski radnički pokret u cjelini, na socijaldemokratske, kršćanske, komunističke, anarhističke i njemačke nacionalne organizacije, kulturno-prosvjetna i sportska udruženja, omladinski radnički pokret, organizacije žena, bolesničke blagajne i konzumne zadruge.

Prvi su put obuhvaćene i publikacije mađarskih, poljskih, jugoslavenskih i ukrajinskih emigranata. Taj se materijal štampao u Austriji i ilegalno se prenosio u zemlje, gdje je napredni radnički pokret bio zabranjen. Isto su tako u bibliografiji obuhvaćene publikacije češke nacionalne manjine.

Sadržaj drugog sveska je raznovrsniji i izbor nenjemačkih publikacija je brojniji od onog u prvom svesku. Autor je bibliografske jedinice razvrstao na pojedine skupine, tj. na osamnaest samostalnih poglavlja. Spomenuta poglavlja mogli bismo obuhvatiti u četiri veće skupine: publikacije, koje se odnose na austrijski radnički pokret (I—VIII), publikacije na stranim jezicima (I—XVII), popis disertacija (XVIII), te na kraju popis sindikalnih saveza (XIX), kronologija (XX), indeks (XXI) i registar (XXII).

Publikacije, koje se odnose na austrijski radnički pokret, autor je podijelio na osam skupina, tj. knjige i brošure; zapisnike, izvještaje, godišnje izvještaje i izvještaje o radu, svećane spise, godišnjake, kalendare, džepna izdanja, radničku štampu; sindikalnu štampu; lokalnu radničku štampu; novine, štampane ili umnožene, a izlazile su u poduzećima.

U godinama 1921—1930. izašlo je u Beču više brošura, štampanih u »Jugoslavenskom odjeljenju« bečke »Arbeiterbuchhandlung«. To su brošure koje se odnose na III i IV kongres Komunističke internacionale, prvi međunarodni kongres revolucionarnih sindikata, proglose Izvršnog odbora komunističke Balkanske federacije i Centralnog komiteta KPJ.

U istom poglavlju autor navodi prijevode novela, romana, crtica i pripovijetki poznatih pisaca (A. P. Čehova, N. G. Černiševskog, M. Gorkog, V. G. Koroljenka, R. Rolanda, J. S. Turgenjeva i dr.), izašlih u biblioteci »Svetlost«.

Jugoslavenske su novine obuhvaćene u posebnom poglavlju. List, štampan na srpsko-hrvatskom jeziku, *Oslobođenje* izlazio je 1921. u Beču. Isto tako je godinu dana izlazio u Beču (1930), organ Centralnog komiteta KPJ, *Proleter*. Na srpsko-hrvatskom, slovenskom, bugarskom, francuskom, njemačkom i grčkom jeziku izlazi u Beču 1924—1926, *La Federation Balcanique*. Autor je u oba poglavlja (X—XI) naveo pedeset i pet bibliografskih jedinica za jugoslavenska izdanja, a mnoga od njih se čuvaju u Arhivu centralnog komiteta ZKS u Ljubljani.

Bibliografske su jedinice raspoređene kronološki prema datumu, odnosno godini izlaska. Unutar godine, navedene su prema abecednom redu. Uz svaku jedinicu autor navodi i mjesto, gdje se pojedino djelo nalazi. Većina štampanih izvora nalazi se u Studijskoj biblioteci Radničke komore u Beču, pa, prema tome, navodi autor u većini slučajeva upravo tu biblioteku. Ostale biblioteke, odnosno ustanove, navode se jedino, ako se neko djelo ne nalazi u spomenutoj biblioteci.

Budući da ne postoji do sada cjelovit prikaz radničkog pokreta u Austriji, za razdoblje od 1918—1934. ta će bibliografija poslužiti istraživačima kao vrlo koristan prilog za daljnja istraživanja.

Spomenuta dva dijela bibliografije rezultat su višegodišnjih istraživanja autora i značajan su prilog i austrijskoj i historiografiji susjednih zemalja.

Cvetka Knapič-Krben